

Az egyházközség középkori templomát (15. század?) 1911-ben lebontották, az orgonát hozzá nem érték szétszedték; az új templom padlására kerültek a darabok, ahonnan elkallódtak.¹⁵ A mai orgonát az egyházközség használt állapotban 1976-ban vásárolta.

Mind az öt említett orgona liturgikai funkcióján túlmenően is értékes, mivel a „műemlék orgonák“ kategóriájába esik.

JEGYZETEK

¹ *Rövid Magyarázat*. Alba Iulia 1557. Hasonmás kiadás: Kolozsvár 1910. 15.

² *A keresztény hittudomány összege az unitáriusok szerint*. Latin nyelvből fordította Derzsi Károly. Kolozsvár 1899. 197.

³ Szombatfalvi József (közlő): *Egy 18. századi szabályzat az erdélyi unitárius istentisztelet és szertartások vezetéséről*. KerMagv 93(1987)22.

⁴ Dávid István: *A kolozsvári unitárius templom orgonájának története*. KerMagv 90(1984) 95—96.

⁵ Bölöni Mikó Lőrincz: *Az erdélyi unitárius vallásközönség igazgatási rendszere*. 1931. 175.

⁶ *A dicsőszentmártoni unitárius egyházközség jegyzőkönyve* (továbbiakban: D. Jkv). II/8. 220. l.

⁷ Dicsőszentmártoni unitárius egyházközség: régi iratok csomója, 36. számú irat.

⁸ D. Jkv II/3. 659. l.

⁹ Uo. II/6. 483. l.

¹⁰ Uo. II/4. 231. l.

¹¹ Uo. II/6. 112—113. l.

¹² Uo. II/8. 362. l.

¹³ Uo. II/6. 119. l.

¹⁴ 1848-ban elvitt és 1854-ben Brassóból hazahozott harangról lehet szó.

¹⁵ Lásd: Székely Tihamér volt kissárosi lelkész kéziratos egyházközségi monográfiáját.

Dr. MOLNÁR ISTVÁN

HÚSVÉTI ZÁSZLÓS HAJNALOZÓ-ÖNTÖZŐ SZOKÁS TORDÁTFALVÁN

Unitárius falvainkban is az év naptári ünnepeihez sokféle színes szokás kapcsolódott. A falusi életnek ezek a megnyilvánulásai a népi szokásvilág megismerésének fontos forrásai. Különösen jelentősek azok,

amelyek szervezett közösségi cselekménysorozatban játszódnak le. Egy ilyen, a húsvéti ünnepkörbe tartozó, ritkaságnak tekinthető szokást gyakorolt még 1958-ban a nyírkömenti Tordátfalva fiatalsága az ún. zászlós hajnalozó-öntöző szokással. Ez, eltérően a többfelé is ismeretes húsvét másodnap hajnalozással egybekötött öntözéstől (locsolástól), itt egy olyan, a helyi hagyomány által kialakított, megszabott közösségi cselekmény volt, amely dramatikus jegyeivel, teátrális vonásaival az általánosan gyakorolttól lényegesen különbözött, s olyan bővített cselekményfolyamat volt, amely a népi színjáték minden jellemző jegyét, formai elemét tartalmazta.¹ Szervezési formája, a játékban résztvevők kiválasztásának módja, a részcselekmények s azokban a szereplők feladatainak nemek szerinti megoszlása, társadalmi vonása stb., olyan néprajzi adatanyagot nyújtott, amellyel a népi kultúrának ebbe a megnyilvánulási körébe tartozó szokások megismerését — akkor még megfigyelhető — fontos helyi vonásokkal bővítette.

A húsvéti népi játéknak leírásával, s folyóiratunkbani közzétételével is, a falvakon tevékenykedő lelkészeink, értelmiségieink érdeklődését szeretnénk felkelteni a hasonló vagy más jellegű, ma már jórészt csak emlékezetben élő, de a közösség kultúrájában ősi soron meghatározott értelmű és életvitelében meghatározott helyű szokások felkutatása és leírása iránt.

Az általam megfigyelt húsvéti színjátékszerű *társas cselekménynek* egyenként több mozzanatra tagolódó *három fő egysége* van:

I. *Az előkészület*, amely áll

1. az előkészítő szervezésből,
2. a felkészülésből.

II. *A felvonulás*: az ünnepi játék tulajdonképpeni teátrális jellegű cselekménysorozata.

III. *A befejező szakasz*, amelynek eseményei:

1. a csoport felosztása és
2. az ünnep másodnap és harmadnap táncmulatsága.

I. AZ ELŐKÉSZÜLET

1. *A szervezés* nemek szerinti megoszlásában történt.

A falu legényeinek közösségében már húsvét előtt pár héttel — együttes megbeszélések nyomán — megtörtént az ünnepi játék hagyományiszabta követelményeihez alkalmazkodó előzetes *szerepbeosztás*. Kijelölték a *főszereplőket*. A legügyesebb, legrátermettebb és erős erkölcsi alappal rendelkező legény lett a *gazda*. Megválasztották a *békőszöntő* és *búcsúzó* szerepét betöltő legényeket, akik a következő napokban a gazda irányításával arra igyekeztek, hogy a környék legjobb zenészeit kössék le mind a hajnalozáshoz, mind pedig a másod- és harmadnap tánchoz. Külön alkudták ki a hajnalozás és táncmuzsikálás díját, s erre előleget adtak.

A *lányok* az ünnep előtti napokban alkalmas pillanatban valamelyik legénynek „megpussintották” — megsúgták, hogy fogadják a hajnalozókat. Ez különösen a felcseperedett lányoknál volt fontos, mert a legé-

nyek csak akkor mehettek hozzájuk hajnalozni, ha a szülők erre engedélyt adtak. A nagylány-sorba való jutás kritériuma az iskola elvégzése utáni konfirmálás volt.²

A lányok otthoni előkészítő munkája volt a tojásfőzés és tojásfestés. A hajnalozóknak szánt kalácsot, száraz süteményt, a hagyományos pergelt cukorral édesített köménymagos pálinkát az anyával együtt készítették el.

Az előkészítő szervezés legjelentősebb mozzanata az ünnepi színjáték jellegét meghatározó kellekeknek, a *hajnalozó zászlóknak* az elkészítése volt. Ezt *társas cselekmény* keretében — régebben valamelyik lányos háznál, utóbb a művelődési otthonban — azok a lányok végezték, akik a hajnalozókat fogadták.

Ünnep első napjának délutánján négy lány négy szépen festett zörgős guzsalyat vitt zászlónyélnek, négy másik lány pedig egy-egy fehér hímes szöttes abroszt, s egy-egy piros szöttes takaróruhát. A többi lány kék és fehér pántlikákat, s varró felszerelést vitt. A zászlórúd fejére felkötendő puszpáng ág megszerzése viszont a legények dolga volt. Amikor minden kellék együvé került, a lányok hozzáfogtak a zászlók *hagyományosabta mozzanatokkal* történő elkészítéséhez.

Négy lány a guzsalyokat vízszintes tartásba emelte, négy lány a fehér abroszokat azon átlósan átvette úgy, hogy azok a guzsalytól lecsüngve háromszöget alkottak, másik négy lány az abroszokat a zászlórúd mellett elvarrta, majd a piros takaróruhákat, szintén háromszöget képezve, ráfércelte a fehér abroszokra, úgy helyezve el, hogy a takaratlan fehér szélek egyenletesen osztódjanak meg. Végül a zászlók fejéhez kötötték a pántlikákat és ráerősítették a puszpáng bokkrétákat.

A legények eközben a gazda irányításával számba vették, hogy hány lány fogadja a hajnalozókat. Megállapodtak abban, hogy melyik utcában indulnak el, s látogatásaikat milyen sorrendben folytatják. Ennek ismerete igen fontos volt, mert minden család — tudva azt, hogy kb. 30 percig tart a ceremónia — ki tudta számítani, a legénycsoport látogatásának időpontját.

Az elkészített zászlókat a lányok átadták a legénygazdának, aki azoknak felügyeletét elárverezésükig köteles volt vállalni.

Ezzel az előkészület utolsó szervezési tevékenysége befejeződött.

2. *A felkészülés:* Első napján este 8—9 óra közt a legények a zászlóőrző házban gyülekeztek. Megkezdődött a hajnalozásra a felkészülés, ami a zászlók elárverezésében állt. Az vihette ugyaníis a zászlót a felvonulásban — ha a hagyomány kötöttsége szerint „szalában“ is megfelelt —, aki legtöbbet ígért érte. Mivel a zászlóvivés dicsőséget jelentett, igen kemény vetélkedés folyt azért. Osztályjellegű jelenség volt a múltban az, hogy a zászlóvivés jögáért a gazdalegényekkel a szolgálégények vetélkedtek. Utóbbiak összekuporgatott pénzüket vetették latba, csak hogy a zászlóvivés dicsőségét megszerezhessék, s a falu lányai előtt így nagyobb tekintélyre tegyenek szert. A rendet, fegyelmet a „gazda“ keményen kézben tartotta. — Az árverésből befolyt összeget a zenészek fizetésének pótlására fordították.

A gazda a legtöbbet ígérőknek átadta a zászlókat, akik azt követően feleltek azok épségéért.

A felkészüléshez tartozott még a *kisegítő szereplőknek*: a *kósárvi-vőknek*, a *korsóvivőknek* és a két *kinálgatónak* a kijelölése. Közben a zenészek is megérkeztek. Ha még nem volt éjfél, csendes beszélgetéssel várták meg az indulás időpontját.

II. FELVONULÁS

A felvonulás és a vele kapcsolatos cselekménysorozat tartalmazza ennek az ünnepi népies színjátéknak minden dramatikus jegyét.

A csoport tagjai az együtttartózkodás helyéről pontban éjfélkor kivonultak az utcára s ott kettős sorban felvonulási oszlopba rendeződtek. Az oszlop élén a zenészek állottak, mögöttük az első pár zászlóvivő, utánuk a gazda és a békőszöntő, majd a csoport többi tagjai következtek.³ A felvonulási oszlop alakzatát a második pár zászlóvivő zárta be. A gazda vezényszavára ének- és zeneszóval elindultak az első kijelölt házhoz. Annak tornácára, vagy verandájára csendben felmenve az ajtó előtt megállottak. Az érdekelt legény irányításával egy hallgató és egy táncnóta eléneklése után a „legény gazda“ kopogással, engedélyt kért a belépésre, megkapása után egyedül lépett a szobába. Az asztal mellett csak a házigazda, a lány apja, vagy ha az nem élt, a nagyapja, vagy idősebb férfi rokon ült. Az asztal meg volt terítve, rajta sütemény, pálinka. A család többi tagjai, asszonyok, lányok, gyerekek, s olyan rokonok és szomszédok, akiknél hajnalozás nem történt, de részesei akartak lenni az ünnepi cselekménynek, kivonultak a konyhába, s annak nyitott ajtója mellett megállottak.

A házigazda a legények gazdáját felállva fogadta. Köszönés és boldog ünnepkívánás után megkezdődött a *bekérezkedő* párbeszéd.

Legények gazdája: Pícinny ifjú seregünk eljött önökhöz tiszteletet tenni és egy élő virágszálat itten megöntözni. Mivel ilyen hitvány, zord idő jár (az öntözés egész ideje alatt esett a hűvös eső), nem tartanak-e attól, hogy a virágszálnak bántódása lesz? Van-e valami kifogásuk a bebocsátás ellen?

Házigazda: Ha vannak jó kezesek (ez alatt a zenészeket érti) arra, hogy a virágszálnak az öntözés folytán nem lesz bántódása, nincs semmi kifogásunk, s igen tisztelt tisztesség-tevőinket szívesen bebocsátjuk.

A belépési engedély megkapása után a legénygazda ajtót nyitott, s a csoport tagjai is beléptek a szobába. A résztvevők tradicionális sorrendű belépésével és elhelyezkedésével a szoba „szintérré“ alakult át. Az asztal mellé leülő házigazda mögé állt az első két zászlóvivő, zászlóikat egymás felé hajtva azokkal a gazda mögött háttérrel képeztek, a „békőszöntő“ a szoba közepén, a házigazda előtt állt meg, mögéje a második zászlós pár helyezkedett el, szintén meghajtott zászlóikkal mögötte is háttérrel képezve. A csoport többi tagjai a békőszöntő köré állottak. A zenészek a ceremónia alatt a tornácon maradtak.

A szereplőknek ezzel a hagyományszabta felállítási módjával és a „díszleteknek“ ilyen módon való alkalmazásával a következő játékmoz-

zanához (jelenethez) állítódott be a „szín“, s megkezdődött a köszöntő és elfogadó beszédek, és a szokásos akadémikuskodó, kötekedő párbeszéd elmondása.

Békköszöntő:

— Halálhoz hasonló tél ahogy elmúla,
Az újszülött tavasz eljött, itt van újra.
Új élet fakadott a nagy természetben,
Csak egy fájdalmas seb,
Csak egy nehéz sóhaj kél a nemes szívben.
A madár vígan zeng, dalol fent a légben, —
Rügy fakad a fákon, virág nyíl a kertben.
Feltámadt a Jézus. Így zeng most az ige:
Ki én bennem bíz, soha az életben
Meg nem csalatkozik.
Hogy Jézus feltámadt, azt megemlítettem,
De jöttöm okáról még szót sem ejtettem
Jó uram, tudja ön is itt a szokásokat,
Ősrégi jogokon követjük azokat.
Serdülő lányokhoz öntözgetni járunk,
Melyre jó szülőktől engedélyt is várunk.
Bejönni házukba tisztességet tenni,
Rövid idő múlva búcsút fogunk venni.
Míg ez lesz, imádom az egeknek Urát,
Hogy érnünk engedte húsvét másodnapját.
Sok jövőt engedjen érni szeretetben,
Üdvös örömeikkel éltesse jelenben.
Engedje leányuk üdve virulását,
Tartsa távol tőle vihar rombolását.
Hogy e háznak virágos kertjében
Legyen szép korával, éljen tisztességben.
Haladjon tengeren vígan a hajója,
A feltámadt Jézus legyen kormányzója.
Ezekre bízott meg rám váró seregünk,
Béjövetelekre legyen engedelme.
Víg ünnepnapokat érjenek meg sokat,
Áldja meg az Isten örökre magokat.

Házigazda: (Elfogadó beszéde)

Kedves Barátaim!

Én e háznak megbízott szószólója, gazdája
vagyok e jelen pillanatban, s szeretettel üdvöz-
löm önöket.

Legyenek hát önök Isten áldottai, —

Hirdessék mindég ezt a szeretetet,

Melyet szószóló barátom

Itten emlegetett.

Hogy tisztességet tenni jöttek önök ide,

Az elhangzott szavakból azt vettem én észre. —

De hogy is járhat egy ily lármás társaság

Tisztességet tenni házról házra,

Mikor már kívülről hallszik be a lárma?

Szívesen fogadjuk hát önöket,
Hogy ha szószóló barátunk szavai szerint
Tisztességesen viselik magokat.
De ha öntözni akarnak, ott van az ablakban
már a sok szép virág,
Szívesen nem bánom, tessék megöntözni.

Béköszöntő: Mi nem ezeket a virágokat akarjuk megöntözni,
hanem az anyaszentegyház kebelében nevelkedő
virágszálat.

Házigazda: Rendben van, de mielőtt erre sor kerülne egy-két
kérdésemre kérek feleletet:
— Jézus Krisztust amikor felfeszítették s meg-
halt, mi történt?

Béköszöntő: (hallgat, a többiek is hallgatnak.)

Házigazda: — Mikor Isten megteremtette a paradicsomkertet,
s abban Ádámot és Évát, ki ütötte fel az első
karót?

Béköszöntő: (nem tudja, újra csak hallgat.)

Házigazda: Ha nem tudják, hát megmondom én.
Az első kérdésemre a felelet: „A templom kár-
pítja hasadt meg“. — A második kérdésemre azt
kellett volna mondani: „Az ütötte fel az első ka-
rót, aki az utolsót“.

A kötekedő párbeszéd alatt a színtérré vált szobába bejöttek a szomszédos helyiségből a ház női tagjai, más családtagok és a vendégek is. Eközben a zászlóvivő legények a zászlókat az ágyra fektették.

A cselekmény további irányítását a legények gazdája vette át. Intésére előkerültek a locsoló üvegek. Először a ház asszonyát, majd a lányt, vagy lányokat, lánykákat öntözték meg. A házigazda intésére az egyik „kínálgató“ legény megtöltötte a poharakat, s körülhordozta. A koccintás után a másik „kínálgató“ a kalácsot, a tésztákat hordozta körül. Az öntözés megkezdésekor a zenészek is bejöttek a szobába, s megszólaltatva hangszereiket megkezdődött a tánc. A ház lányát az érdekelt legény hívta először táncra, majd sorra a többiek is néhány fordulattal megtáncoltatták. Hasonló váltásban mindenik jelenlevő nőt megtáncoltattak. Amikor a tisztesség szabta 25—30 perc idő eltelt, a legénygazda jelt adott az elmenetelre. A korsóvivő a megmaradt cukros köményest korsóba öntötte, a korsóvivő a festett tojásokat és felkínált tésztaféléket vette köztulajdonba.

A legénygazda jelére a családi ház „színpadán“ a cselekménysorozat fináléját, zárójelenetét alakították ki. A házigazdával szemben most a „búcsúzó“ állott fel. A zászlótartók a kezdeti jelenethez hasonlóan dekorálták a háttérrel. A búcsúzás versben történt.

Búcsúzó: Tisztelet tudásunk azt hozza magával,
Hogy búcsúszót váltunk a ház gazdájával.
Köszönjük a szíves vendégszeretetet,

Melyben megnyilvánult a kölcsön tisztelet.
Hogy megöntözhattünk itt egy virágszálat,
Örvendezve megyünk oda, ahol még várnak.
Az Isten áldása legyen itt állandó,
Oly ritka bánattal, mint a fehér holló.
A kellemes napok jöjjenek ezrével,
A jelent tölthessék boldog ünnepléssel.
Virradjanak sokszor húsvét ünnepére,
Leányok jóléte, boldog örömére.
Most már tovább megyünk tiszteletet tenni,
Elődeink nyomán jó példával járni.
Bocsánat, ha talán hiba történt köztünk,
Jó viszontlátásra innen tovább megyünk.⁴

A búcsúzó elhangzása után kézfogással elkészönve, az udvaron a szokásos alakzatban álltak fel, majd a háziak által kinyitott nagykapun ének- és zeneszó mellett vonultak ki az utcára, s onnan a tervbe vett következő házhoz.

A hajnalozást a 30-as évekig a délelőtti templomozásig be kellett fejezni, s a legények csoportja is részt vett az istentiszteleten. Ezért igen szigorú kötöttség volt a hajnalozás befejeztéig való „kitartás“, józan állapotban maradni. Különösen a szereplőknek volt ez erkölcsi kötelessége.

III. BEFEJEZŐ SZAKASZ

A látogatások bevégzését követően (régebben a templomozás után) megkezdődött az ünnepi cselekménysorozat befejező szakasza.

1. Első mozzanata a *csoport feloszlása* volt. Az irányító és a kisegítő szereplők visszaindultak a kiindulási helyre. A zászlóvivők a zászlókat átadták a legénygazdának, aki azokért másnap délutánig, szétbontásukig ismét felelt. A gyűjtött pálinkát, tézstaféléket, tojást, szintén a gazda vette át, s elzárta. A zeneszerek is a zeneszerszámaikat ide rakták le. Ezzel a legényeknek az ünnep színjátékszerű cselekményéhez alakult alkalmi csoportosulása megszűnt. A szereplők közül a legénygazdának vezető, fegyelemtartó, irányító szerepe azonban továbbra is megmaradt, amely a másod- és a harmadnapi tánc befejeztéig tartott.

2. Az *ünnepi táncmulatság* a hajnalozás cselekménysorozatának utolsó fejezete. Ideje: másod- és harmadnapján du. 4-től éjjel 12-ig volt. A másodnapján tartott első táncnap költségeihez az ünnepi cselekmény férfi szereplőinek és a hajnalozást fogadó lányoknak nem kellett hozzájárulniok. A harmadnapi tánc költségeit azonban mindenki egyenlő arányban viselte.

Az volt a szokás, hogy a hajnalozás közben összegyűjtött italt, kálacs- és tézstaféléket, tojást az első táncnap szüneteiben a hajnalozó csoport legényei és zenészei együttesen elfogyasztották.

Az ünnepi cselekménysorozat feloszlási szakaszának utolsó mozzanataként harmadnapján délelőtt a zászlók kellékeit összeadó lányok a legénygazdával elmentek a zászlókat őrző házhoz, s onnan azokat szétbontva, ki-ki a maga tulajdondarabját hazavitte.

* * *

A leírt zászlós hajnalozó-öntöző népi játék cselekménye, amely a régi időben a Nyikó középső vidékén — az elhalványuló emlékezetből kiszűrhetően — általános lehetett, a megfigyelés idején teljességében csak Tordátfalván élt. A szomszédos Tarcsafalván már a zászlók készítése elmaradt. Egyébként a két helységben játszott ünnepi játék cselekménysorozata, szerepbeosztása és a szereplők megnevezése — kevés lényegtelen eltéréssel — hasonló volt.

A tavaszi ünnepkörbe tartozó és akkori vallásos ünnepeinkhez kötődő népszokásaink sorába különösen ez a leírt, gyakorlásában sok ősi elemet tartalmazó népi színjáték elterjedésének megismeréséért kívánatos lenne annak a megállapítása, hogy tájainkon szokásban volt-e még valahol ilyen, vagy ehhez hasonló népi játék. Felkutatói a néprajztudománynak tennének ezzel hasznos szolgálatot.

JEGYZETEK

¹ Ezek: „ősi szállományból tevődik össze, — ünnephez kapcsolódik, — a játék színtere nincs egy helyhez kötve, — nem is történik egy helyen, — egy nap alatt többször ismétlődik, — az egyes eseményfázisok szerint színterét változtatja, — — játszóik és nézőik között nincs különbség“ (a család nőtagjai megtáncoltatásukkal szintén szereplőkké válnak). Vö. *Dégh Linda: A magyar népi színjáték kutatása*. Bp. 1947. p. 25—26.

² A nagy lánnyá való besorolást még az is meghatározta, hogy a szülők a falu társadalmi életében miképpén látták leányuk helyzetét: társválasztása érdekében siettetni vagy pedig késleltetni akarták-e nagylánysorba való besorolásukat.

³ A 18 tagú legénycsoport fő- és mellékszereplői voltak: *legénygazda*: Beniczédi Mihály, *béköszöntő*: Szilveszter Attila, *búcsúzó*: Böződi Ferenc, *zászlóvivők*: Szőke Zsigmond, Karda János, Faluvégi Ferenc, Lukács András, *kínálgatók*: Fekete József, Szőke Lajos. (Ez alkalommal a korszó- és kosárvívó szerepét is ők töltötték be.)

⁴ A búcsúztató verset Nagy János tordátfalvi földműves szerezte 1900 körül. A többi versszövegek szerzői ismeretlenek, de helyi verselők által írt kézírásos füzetből származnak.

SCHWEITZER ALBERT

AZ ÉLET TISZTELETE*

I.

Mk 12,28—34

Az írástudó a nagy parancsolat kérdéséről faggatta Jézust. Feleletet óhajtott kapni arra, ami őt társaival együtt foglalkoztatta. A Máté evangéliuma szerint az írástudó azzal a céllal tette fel a kérdést, hogy Jézust megkísértse. Márk evangélista emlékezete minden bizonnyal jobb volt, mert szerinte Jézus és az írástudó egy pillanatra megértették egymást, egymás szívébe tekintettek, hogy aztán újra eltávolódjanak egymástól.

Abban az időben a gondolkozó izraeliták körében gyakran felmerült a kérdés, hogy az összes vallási parancsolatokat miképpen lehetne egyetlen törvényre visszavezetni. Magunk is érezzük ennek szükséges voltát. Mi a jó önmagában? Az evangéliumokban olvashatjuk Jézus örökérvényű tanítását a megbocsátásról, az irgalmasságról, a szeretetről és azokról az értékekről, amelyekről tanítványi mivoltunkban bizonyoságot kell tennünk. De mindannyian érezzük, hogy mindezek csak színek, amelyek megörökítik a tőlünk megkövetelt erkölcsi alapérzetet fehér fényre.

Az őserdő magányában gyakran elmélkedtem arról a kérdésről, hogy mi az erkölcsiség fő parancsolata. Napjainkban az erkölcsstan alaptétele ismét időszerűvé vált, mivel őszintén megállapíthatjuk, hogy a keresztény erkölcsiség a világban nem tudott hatalommá válni. Nem volt képes elég mélyen behatolni az emberek lelki világába, mert csak külsőleg fogadták el és inkább szavakban, mint cselekedetekben gyakorolták. Gyakran az az érzésünk, mintha az emberiség számára Jézus tanai nem is léteznének és erkölcsiség egyáltalán nem is lenne.

Ezért semmit sem használ, ha Jézus erkölcsi parancsolatait egyszerűen csak ismételjük és próbáljuk megmagyarázni azzal az igénnyel, hogy azokat általános érvénnyel el is fogadjuk. Ez csupán azt jelentené, mintha egy nedves falra szép színeket festenénk. Előzőleg az előfeltételeket kell megteremtünk és rá kell eszmélnünk arra, hogy azok nekünk valóban fontosak; de ugyanakkor tudatosítanunk kell azt is, hogy nem olyan egyszerű Jézus tanait a gyakorlatban megvalósítani.

Vegyük először azokat a kijelentéseket, amelyek a legnagyobb parancsolathoz kapcsolódnak. Mit jelent: Istent teljes szívből szeretni és az iránta való szeretetből csak jót cselekedni? Ha ezen elgondolkozunk,

---

* Megjelent A. Schweitzer: *Was sollen wir tun?* c. kötetben, Heidelberg, 1986. 17—27. l.; fordította dr. Kovács Lajos.